

УДК 373.3:811.111]:784

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2024.34.318144](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2024.34.318144)

ОЛЕКСАНДР ШУМСЬКИЙ

ORCID: 0000-0002-9498-7509

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків

ОЛЬГА ШУМСЬКА

ORCID: 0000-0002-5422-8663

Харківська гуманітарно-педагогічна академія, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІСЕНЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У роботі розкрито дидактичний потенціал автентичних пісенних матеріалів, обґрунтовано їх переваги і окреслено можливості їх використання на початковому етапі навчання іноземних мов у ЗЗСО. Доведено, що пісенні матеріали є дієвим допоміжним засобом навчання і методично виправданим доповненням традиційного навчального матеріалу, що сприяє підвищенню ефективності вивчення іноземної мови. Схарактеризовано принципи відбору іншомовного пісенного матеріалу та наведено приклади форм роботи та навчальних завдань, спрямованих на набуття молодшими школярами іншомовних знань та формування у них іншомовних навичок

***Ключові слова:** молодші школярі, іноземна мова, автентичні пісенні матеріали, іншомовні знання та вміння, мовленнєва діяльність, вікові особливості, психічні процеси.*

Постановка проблеми. Сьогодні значну роль відіграє знання іноземних мов. Тому іноземна мова як предмет пропонується до вивчення на всіх щаблях навчання у школі. Метою навчання іноземних мов є розвиток у учнів здатності до міжкультурної взаємодії та використання мови як інструмента цієї взаємодії. Серед численних засобів, що використовуються для досягнення означених цілей, особливе місце посідають автентичні пісні, які мають багатий дидактичний потенціал і в якості навчального матеріалу сприяють реалізації навчальної, освітньої та розвивальної функцій. Включення музичного матеріалу до програми навчання іноземної мови молодших школярів активізує розумову активність учнів, підвищує їхню мотивацію до вивчення іноземної мови, полегшує засвоєння мовного матеріалу, стимулює розвиток необхідних мовних навичок та вмінь, підвищує пізнавальний інтерес до вивчення культури країн мови, яких вивчаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потенціал пісні як засобу навчання іноземної мови був і залишається предметом пильної уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних фахівців. Позитивний вплив пісень на процес навчання загалом і особливо під час навчання іноземної мови відзначають О. Василенко, О. Гезь, О. Качмар, О. Крицак, Н. Петровська, Т. Судима, О. Фучила, Т. Мерфі, А. Дж. Сімпсон, Б. О'Шіе та ін. Ученими розглядаються різні аспекти використання пісенних матеріалів у викладанні іноземних мов, зокрема: дидактичний (О. Шинкаренко) та методичний (Т. Філіппович) потенціал; як один із засобів професійної підготовки здобувачів вищої освіти (Л. Петько), розвитку творчих здібностей (Л. Мазурок), мотивації (Г. Білоус) та активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках іноземних мов (О. Василенко, І. Сисоєнко); як засіб ефективного засвоєння іншомовної лексики (С. Л. Медіна), граматики (М. Хенкок), а також залучення до іншомовної культури (Л. Смірнова). Науковці підкреслюють, що музичний спосіб вивчення іноземної мови, як музиколізація глотодидактики (Т. Сієк-Піскозуб) та інноваційний метод розвитку комунікативної компетентності (Г. Карпенко), здатний забезпечити оптимізацію та інтенсифікацію навчального процесу (В. Курочка).

Однак, окремі або деякі питання щодо застосування пісенного матеріалу у навчальному процесі на початковому етапі навчання школярів залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – обґрунтувати необхідність повноцінного використання автентичного пісенного матеріалу на початковому етапі навчання іноземної мови у ЗЗСО, розкрити потенціал означеної форми роботи та визначити деякі можливості її організації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що музика, будучи зовнішнім чинником, має величезний вплив на функціональний стан особистості через здатність викликати психологічну та фізіологічну зміни сенсорної, моторної та інтелектуальної сфер людини. Наукові дані в галузі медицини, фізіології та психології свідчать про те, що в порівнянні з іншими дидактичними засобами музика має

низку переваг, а саме: вона викликає емоційні реакції та через емоційний стан активізує когнітивні процеси та нейропсихічну діяльність учнів, здійснює сприятливий вплив на фізіологічні функції та емоційний стан школярів (Нечай, 2012).

Стосовно до вивчення іноземних мов, учені проводять аналогію між музикою та мовою і доводять, що кожна мова має свою власну музичну основу (темп, інтонації, динаміку, ритм, метр та форму) (Мішедченко, 2020, с. 104).

Порівнюючи сприйняття музики та мовлення, дослідники дійшли висновку про те, що музика підсвідомо асоціюється з комунікативними переживаннями особистості, викликає індивідуальні мовні реакції, мовленнєві асоціації та фокусує на сприйняття музики та мовлення як єдиного комунікативного комплексу з ритмічною основою (Houston, 2012, с. 35-36). З позиції комунікативно-когнітивного підходу, пісенний матеріал, будучи зразком іншої музичної культури та, виступаючи в якості змістовного компонента навчання іноземної мови, є засобом задоволення пізнавально-комунікативних потреб та інтересів учнів. Саме тому використання музики, і зокрема пісенного матеріалу, у викладанні іноземної мови у ЗЗСО може розглядатися як потужний дидактичний інструмент.

Як відомо, коли людина прослуховує музику, працюють одразу декілька відділів головного мозку. З позиції нейролінгвістики, пісні активізують обидві півкулі мозку, впливаючи на нього у вигляді музики та слів одночасно, тобто глобально та аналітично. І, оскільки мозок дитини активно розвивається, музика виступає ефективним стимулятором цього розвитку.

Характерними для молодшого шкільного віку є зміни, що відбуваються у пізнавальній сфері дитини. Перш за все, починається інтенсивне формування прийомів запам'ятовування, а музика стимулює розвиток усіх видів пам'яті – слухової, моторної, образної, зорової. У процесі роботи з пісенним матеріалом за рахунок паралельного надходження інформації на свідомому та підсвідомому рівнях та створення налаштування на активізацію резервів мозку завдяки дії механізмів мимовільного запам'ятовування значно збільшується обсяг та міцність засвоєного іншомовного матеріалу. Крім того, багаторазове повторення мовних конструкцій, що підтримуються ритмом та мелодією, гарантують перенесення мовних моделей, слів та граматичних форм у довготривалу пам'ять.

Якісному запам'ятовуванню пісенних текстів також сприяє комплекс таких чинників, як рима, ритм, мажорний або мінорний лад, тональність, мелодія тощо. Як показали дослідження, у пісні, написаній у мажорі, краще запам'ятовуються слова, у мінорі – мелодія. Тональність, у якій написана пісня, здатна керувати емоціями учнів і позитивно впливає на запам'ятовування тексту пісні. Тому мовний матеріал, що вводиться на музичній основі, не сприймається як навчальний, він запам'ятовується мимоволі, без особливих розумових зусиль учнів (Spreh, 2011).

Слушно додати, що пісня іноземною мовою є, з одного боку, зразком іншомовного мовлення, що лунає, а з іншого, – носієм культурологічної інформації. Тому, виходячи з постулатів лінгвокультурологічного підходу, використання пісень на уроках англійської мови як навчального посібника є джерелом інформації про культуру та побут країни, мова якої вивчається, та засобом формування культурного компонента вторинної мовної особистості.

Отже, можемо констатувати, що пісенні матеріали є перспективним доповненням традиційного навчального матеріалу, що сприяє підвищенню ефективності вивчення іноземної мови.

Використання пісні, як допоміжного засобу в ході вивчення мови, може бути корисним при поданні нової лексики, закріпленні правил орфографії, вимови та інтонації, засвоєнні граматичних моделей, а також у вправах на розуміння тексту при читанні та аудіюванні (Ku'snierek, 2016; Saricoban, 2000).

Слід зазначити, що всі види та форми роботи з піснею допомагають стимулювати інтерес школярів до вивчення мови та підтримувати його протягом усіх років навчання в школі, адже учні сприймають пісню радше як розвагу, ніж навчання, що є дуже важливим мотивуючим чинником. Практика показала, розучування пісні англійською мовою наприкінці уроку значно знижує рівень розгалуженості уваги учнів. Таким чином, включення в роботу нових аналізаторів створює передумови для зниження стомлюваності та підвищення навчальної активності молодших школярів. Ще один важливий чинник, який робить пісню цінною для уроку англійської мови, полягає в тому, що вона може створити дійсно сприятливі умови для навчання. Враховуючи швидку стомлюваність учнів початкових класів на уроці, можна запропонувати їм, як необхідний елемент уроку, нескладні веселі пісеньки, музичні паузи, зарядку з піснею, музичні ігри, що супроводжуються різними діями або елементарними танцювальними рухами. Музика та пісні в даному випадку, викликаючи позитивні емоції, сприяють кращому засвоєнню лексико-граматичного матеріалу без будь-якого академічного тиску.

Аналіз існуючої системи освіти показує, що вона апелює переважно до раціонального компонента особистості учня, тоді як його емоційна сфера, тобто те, що відноситься до його почуттів, емоцій і пов'язане з емоційним регулюванням навчальної діяльності, залишається без належної уваги (Лелюх-Степанчук, 2018). Разом із цим учені давно довели, що прослуховування музики позитивно діє на розвиток дитини, і насамперед, на її емоційно-почуттєву сферу. Таким чином, пісенний матеріал може бути

використаний як важливий засіб створення сприятливого психологічного клімату на уроці, що зрештою, здійснюючи позитивний вплив на ефективність навчального процесу, стимулюватиме мотивацію до вивчення іноземної мови.

Як справедливо указує Д. Гріффі (D. Griffie) (Griffie, 2018), однією з умов успішного використання пісенного матеріалу в навчальному процесі є дидактично вивірених та методично виправданих його відбір. До принципів відбору пісенного матеріалу можна віднести такі: 1) Принцип автентичності. Автентичними вважаються матеріали, які «походять з країни, мова якої вивчається і призначені в першу чергу для носіїв мови, тому вирізняються оригінальністю лексичного складу, граматичних форм та структур, що відображають зміст та ситуації, що відповідають менталітету, нормам цієї країни» (Король, 2022). 2) Принцип впливу на емоційну та мотиваційну сферу особистості. 3) Принцип посиленості – лексична та граматична складові пісні мають відповідати віку учнів та бути їм зрозумілими. Тому недоцільно вибирати надто складні пісні. 4) Принцип цілісності сприйняття мовного матеріалу передбачає комплексне, взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності без розподілення мови на частини для поетапного опанування мовних явищ (Екен, 2009). 5) Принцип культуровідповідності – пісня не повинна містити надто великої кількості сленгу, табуєваних слів, неприйнятної лексики тощо. 6) Принцип методичної цінності. Формування та вдосконалення мовленнєвих навичок та вмінь учнів має забезпечуватися відповідністю пісенного матеріалу даному етапу навчання з урахуванням діючих навчальних програм і методичних завдань конкретного уроку.

Фактично, робота з піснею – це робота з аудіотекстом, а отже, передбачає такі ж самі етапи – передтекстовий, текстовий та післятекстовий. Так, передтекстовий етап включає зняття мовних і смислових труднощів та розвиток умінь учнів робити мовленнєві припущення. Текстовий етап передбачає прослуховування всього тексту і потім будь-яких його фрагментів. На післятекстовому етапі має місце перевірка розуміння прослуханого пісенного тексту та закріплення лексичного і граматичного матеріалу. Зазвичай, пісня має оптимальну дидактичну тривалість (три-чотири хвилини). Це дозволяє активізувати та сформулювати певні рецептивні вміння учня. Залежно від методичного завдання пісенний матеріал рекомендується використовувати: для фонетичної зарядки на початковому етапі уроку; на етапі подання, первинного закріплення, а також тренування лексичного та граматичного матеріалу; на будь-якому етапі уроку як стимул для розвитку мовних навичок та вмінь; як своєрідну релаксацію в середині або наприкінці уроку, коли учням необхідна розрядка, що знімає напругу і відновлює їхню працездатність.

Виходячи з того, що сучасні методи навчання іноземної мови ґрунтуються на ідеї, що вивчення мови має бути цікавим, активним та захоплюючим, для підтримки у учнів інтересу та високого рівня мотивації навчальні ресурси мають виходити за межі лише звукового відтворення пісні. Вони повинні містити два важливі аспекти, що сприяють підвищенню мовної компетентності школярів, а саме: візуальну інформацію (статичну – у вигляді картин, або динамічну у вигляді кліпу) та текст (текстовий супровід караоке або субтитри в музичному кліпі), тобто полісенсорні стимули, які закладені в пісні та спрямовані на слухове та зорове сприйняття. При відбиранні відеокліпів з метою використання в процесі навчання слід керуватися такими рекомендаціями: 1) відеодоріжка має ілюструвати зміст пісні; 2) відеоряд має бути чітким та зрозумілим; 3) незнайомі слова не повинні бути ключовими; 4) відеокліп має відповідати інтересам та віку учнів; 4) у відеокліпі бажано, щоб було присутнє зображення виконавця, оскільки його артикуляція полегшить розуміння учнями тексту пісні; 5) відеоряд має включати об'єкти або феномени культурологічного характеру, що демонструють реалії культури, традиції, звичаї країни мови, що вивчається.

Варто зазначити, що форми роботи з пісенним матеріалом передбачають не лише вивчення та проспівування пісні, але й виконання різних вправ із текстами пісень. Наприклад, лексико-граматична насиченість пісень дозволяє використовувати їх як ефективний засіб розширення та збагачення словникового запасу учнів. Для розвитку лексичних навичок можна застосувати вправи на розпізнавання слів та визначення на слух лексики у тексті пісні тощо. Для розвитку граматичних навичок можна застосувати вправи на розпізнавання граматичного явища – визначення його в тексті на слух; заповнення прогалін у тексті з використанням певної граматичної конструкції; переклад тих чи інших рядків у пісні, що містять необхідне граматичне явище. Вправи на розвиток навичок аудіювання мають бути спрямовані на розуміння тексту пісні, що звучить. Прикладами таких вправ можуть бути вибір варіанту – правильно-неправильно, відповіді на запитання, заповнення прогалін, відтворення почутих фрагментів пісні тощо. Застосування автентичного пісенного матеріалу можливе і в навчанні говоріння. Наприклад, удосконалення навичок та вмінь у монологічному мовленні можливе із застосуванням таких завдань, як: придумування свого заголовка пісні; складання усного твору за ключовими словами. Значна кількість пісень є свого роду діалогами або конструкціями на рівні питань та відповідей, які, своєю чергою, можуть допомогти при формуванні навичок діалогічного спілкування. Більш того, пісенний матеріал може стати основою для рольових ігор, складання та розігрування невеликих діалогів, пов'язаних з тематикою пісні, що також сприяє розвитку мовленнєвих навичок. Особливу увагу слід приділяти фонетичному

відпрацюванню тексту пісні шляхом імітування. При цьому вчитель має звертати увагу учнів на темп і правильність вимови окремих слів та тексту загалом. Розучуючи англійські пісні, можна пояснити і правила читання – особливо на початковому етапі, коли йдеться про розвиток техніки читання. Учнім можна запропонувати читати та проспівувати тексти пісень в різних темпах із поступовим прискоренням з різним ритмічним малюнком або з різними інтонаціями. Обов'язково треба зосереджувати увагу учнів на власних іменах та реаліях країн, мови яких вивчаються. Це сприятиме формуванню соціокультурної компетентності учнів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Отже, можемо зробити висновок про те, що пісні є ефективним методом, що сприяє більш продуктивному опануванню іноземних мов. Інтеграція пісенних матеріалів у процес викладання іноземних мов має такі переваги, як: швидке оволодіння лексичним та граматичним матеріалом, неусвідомлена практика вимови, оволодіння мовними та граматичними конструкціями у ході їх багаторазового повторення, підвищення мотивації до вивчення мови за допомогою емоційного впливу. Крім того, пісні допомагають покращити навички аудіювання, читання та говоріння, здійснюють позитивний вплив на розвиток таких психічних процесів як мислення, увага, пам'ять, уява, сприйняття, а також на міцність засвоєння навчального матеріалу. Завдяки грамотно підбраному комплексу вправ стимулюються пізнавальні потреби, розвивається інтерес до культури країн мови, що вивчається, формуються іншомовні мовленнєві навички та поглиблюються знання мови. Крім того, пісні та музика знижують когнітивне навантаження молодших школярів, дозволяють урізноманітнити навчальну діяльність та допомагають викладати іноземну мову, не завдаючи академічного тиску на учнів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні досвіду інших країн щодо використання пісень в процесі навчання іноземних мов.

Список використаних джерел

- Король, С. (2022). Дидактичний потенціал автентичних матеріалів для формування іншомовної комунікативної компетентності на заняттях з іноземної мови. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Педагогічні науки*, 207, 163-167.
- Лелюх-Степанчук, О. (2018). Особливості емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Теорія і практика сучасної психології*, 2, 140-144.
- Мішедченко, В. В. (2020). Значення та особливості мовної і музичної інтонації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 68, 1, 99-103.
- Нечай, С. (2012). *Музика розвиває, виховує, оздоровлює: навч.-метод. посіб.* Київ: Світоч.
- Eken, K. (2009). Ideas for using songs classroom. *English Teaching Forum*, 34, 1, 46-47.
- Griffiee, D. (2018). Songs and music techniques in foreign and second language classrooms. *Cross Currents*, 15, 1, 23-35.
- Houston, D. (2012). *Music and language: The case for music in linguistic curricula and research*. Berlin: Akademikerverlag.
- Ku'snierek, A. (2016). The role of music and songs in teaching. *World Scientific News*, 1, 43, 1-55.
- Saricoban, A., & Metin, E. (2000). Songs, verse and games for teaching grammar. *The Internet TESL Journal*, 6, 10, 1-7.
- Speh, A. J., & Ahranjian, S. D. (2011). Teaching without a common language: Synchronicities between the pedagogies of music and second language acquisition, *Bulletin of the Transilvania University of Bra*, 4, 53, 77-82.

References

- Eken, K. (2009). Ideas for using songs classroom. *English Teaching Forum*, 34, 1, 46-47.
- Griffiee, D. (2018). Songs and music techniques in foreign and second language classrooms. *Cross Currents*, 15, 1, 23-35.
- Houston, D. (2012). *Music and language: The case for music in linguistic curricula and research*. Berlin: Akademikerverlag.
- Korol, S. (2022). Dydaktychnyi potentsial avtentychnykh materialiv dlia formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti na zaniattiakh z inozemnoi movy [Didactic potential of authentic materials for forming foreign language communicative competence at foreign language classes]. *Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Vynnychenka. Pedahohichni nauky [Scientific Notes of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State Pedagogical University. Pedagogical sciences]*, 207, 163-167 [in Ukrainian].
- Ku'snierek, A. (2016). The role of music and songs in teaching *World Scientific News*, 1, 43, 1-55.
- Leliukh-Stepanchuk, O. (2018). Osoblyvosti emotsiinoho rozvytku ditei molodshoho shkilnoho viku [Peculiarities of emotional development of children of primary school age]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii [Theory and Practice of Modern Psychology]*, 2, 140-144 [in Ukrainian].
- Mishedchenko, V. V. (2020). Znachennia ta osoblyvosti movnoi i muzychnoi intonatsii [Meaning and features of speech and musical intonation]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii*

shkolakh [Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and Secondary Schools], 68, 1, 99-103 [in Ukrainian].

Nechai, S. (2012). *Muzyka rozvyvaie, vykhovuie, ozdorovliuie [Music develops, educates, heals]: navch.-metod. posib.* Kyiv: Svitoch [in Ukrainian].

Saricoban, A., & Metin, E. (2000). Songs, verse and games for teaching grammar. *The Internet TESL Journal*, 6, 10, 1-7.

Speh, A. J., & Ahramjian, S. D. (2011). Teaching without a common language: Synchronicities between the pedagogies of music and second language acquisition. *Bulletin of the Transilvania University of Bra*, 4, 53, 77-82.

SHUMSKYI O.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

SHUMSKA O.

Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy, Kharkiv, Ukraine

PECULIARITIES OF USING SONGS AS A PEDAGOGICAL TOOL FOR TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN PRIMARY SCHOOL

The didactic potential of authentic song materials is disclosed in the paper. It is substantiated that, compared to other didactic tools, music has a number of advantages, namely: it causes emotional reactions and, through the emotional state, activates the cognitive processes and neuropsychic activity of students, has a beneficial effect on the physiological functions and emotional state of schoolchildren, is an important means of creating a positive psychological climate at the class. Using the song as an aid in language learning can be useful for introducing new vocabulary, reinforcing the rules of spelling, pronunciation and intonation, learning grammatical patterns, as well as in reading and listening comprehension exercises. All types and forms of work with the song help to stimulate schoolchildren's interest in learning a language and maintain it throughout the years of schooling. An important condition for the successful use of song material in the educational process is didactically verified and methodically justified selection. We include the principles of authenticity, of influence on the individual's emotional and motivational sphere, of availability, of the integrity of language material perception, of cultural relevance, and of methodical value. Depending on the methodical task, the song material is recommended to be used for phonetic training at the initial stage of the class; at the stage of presentation, primary reinforcement, as well as training lexical and grammatical material; as a stimulus for developing language skills and abilities at any stage of the class; as a kind of relaxation in the middle or at the end of the class, when students need a release that relieves tension and restores their working capacity. Learning resources should go beyond just the audio playback of the song. They should contain two important aspects that contribute to the improvement of language competence of schoolchildren, namely: visual information (static – in the form of pictures, or dynamic in the form of a clip) and text (text support of karaoke or subtitles in a music clip), that is, multisensory stimuli embedded in the song and aimed at auditory and visual perception. Forms of work with song material involve not only studying and singing a song, but also completing various exercises with song texts. Thanks to a well-chosen set of exercises, cognitive needs are stimulated, interest in the culture of the countries of the language being studied develops, foreign language speaking skills are formed, and language knowledge is deepened.

Key words: *younger schoolchildren, foreign language, authentic song materials, foreign language knowledge and skills, speech activity, age characteristics, mental processes.*

Стаття надійшла до редакції 09.09.2024 р.